

Третій пласт базується на уявленні про безмежність імперії, яке оправдує постійну експансіоністську мету держави, провокує її на постійний екстенсивний розвиток.

Четвертий пласт стосується активної підтримки владою уявлення про постійну зовнішню загрозу.

П'ятий пласт стосується впевненості росіян як спільноти у власній непогіршимості та доброчесності.

Шостим пластом є відсутність серед базових цінностей росіян основних свобод та приватної власності.

Із шостого логічно випливає і сьомий пласт, а саме відсутність серед основних цінностей росіян демократично-виборчих традицій.

Виходячи з аналізу зазначених пластів робиться висновок щодо принципової несумісності імперських та демократичних форм, структур та орієнтацій у житті сучасної Російської держави.

Характеризуючи модернізаційні процеси у сучасних пострадянських країнах, автори монографії звернули особливу увагу на особливості цього процесу у країнах Центральної Азії та Кавказу. Зокрема зазначається, що для країн регіону Центральної Азії загалом реалізовувалася однотипна матриця суспільно-політичного розвитку, якій притаманні наступні характеристики: традиціоналізм, патріархальність, формальний характер виборчих процедур з наперед передбачуваним результатом, клановість, авторитарне правління тощо.

Серед держав Закавказзя особливу увагу приділяє параграф, який стосується досвіду модернізаційних реформ, які були проведені у Грузії в період президентства М. Саакашвілі. Зважаючи на складність та суперечливість результатів цих реформ, загалом цей досвід оцінюється позитивно. До безсумнівних переваг зокрема відносять проведені успішні ліберальні реформи у сфері економіки, які були спрямовані на ослаблення контролюючої ролі держави у розвитку приватного бізнесу, зміни системи отримання ліцензії за принципом «одного вікна», скорочення переліку ліцензованої діяльності, проведення успішної податкової реформи тощо. Зі свого боку лише зазначимо, що чомусь в параграфі його автор зовсім не згадав успішну реформу правоохоронної системи Грузії та не розкрив механізму ефективної боротьби з корупцією, адже цей досвід можна було використати і при проведенні реформ в Україні.

Однак, зазначене зауваження аж ніяк не впливає на наукову цінність та актуальність монографії. Це дослідження є у вітчизняній науці однією із перших вдалих спроб комплексно розглянути та дослідити модернізаційні процеси в країнах пострадянського простору і тим самим заслуговує на увагу.

О. Є. Лисенко, С. С. Падалка

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ: СТАНОВЛЕННЯ І ЕВОЛЮЦІЯ 1919-1929 рр.

**[Рец.]: Сокирська В. Відносини між РСФРР і УСРР (1919-1929 рр.) :
адміністративно-територіальний та політико-економічний дискурс :
монографія / В. Сокирська; МОН України, Уманський державний
пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань: Сочинський, 2017. – 568 с.**

Історія відносин між РСФРР і УСРР 1920-х рр. останнім часом викликає велику зацікавленість як серед дослідників, так і серед широких верств населення, а окремі складові є предметом наукових та суспільних дискусій. Однак, попри значний інтерес, ця тема продовжує бути малодослідженою, заідеологізованою та оповитою міфами, що не мають історичного пояснення.

Російсько-українські відносини 1920-х рр. – це результат складної взаємодії історичних, політичних, економічних, культурних, соціально-психологічних, географічних чинників, випадковостей, зовнішніх впливів та внутрішніх процесів. Зміна акцентів сьогодні, коли Україна, її історія потрапляють у глобальний геополітичний контекст і усвідомлення цих процесів дозволяє по-іншому зрозуміти не лише місце України у світі, а й тенденції її внутрішнього розвитку, спонукає до перегляду процесу становлення та розвитку російсько-українських відносин у зазначений період та виведення їх з традиційної русоцентристської схеми й інтегрування в загальносвітову історію.

Критичне переосмислення досвіду минулого дає розуміння сучасних проблем у відносинах між незалежною Україною і Російською Федерацією. Відмова від ідеологічних кліше, крізь призму яких тривалий час висвітлювався радянський період їх історії, дозволяє об'єктивно оцінити стан російсько-українських відносин 1920-х рр., прорахунки українських політиків, відсутність належного опору централізаторській політиці Кремля.

Уся драматична історія радянської держави потребує критичного переосмислення, всебічного розуміння її змісту, суті, причинних механізмів. Але нове прочитання не повинно мати нічого спільного з нехтуванням фактів, логіки і моральних принципів, образом народної пам'яті і приниженням. Навколо проблем історії, особливо її національних аспектів, відбувається соціальне розмежування, що породжує часто гострі конфліктні ситуації. Прикладом цього стали події на Сході України, які переростають у затяжний

російсько-український конфлікт з його постійними втратами фізичного, економічного, соціального, національного, морального і етичного характеру.

Дослідити концептуальні засади російсько-українських відносин, виявити чинники, які мали визначальний вплив на формування та діяльність органів влади РСФРР і УСРР, характер здійснення ними політики покликана монографія історика Влади Сокирської. Обмеженість історіографічного доробку з окресленої проблеми наштовхує авторку на небажання замикатися на вивченні теми в рамках суто республіканської проблематики. Вона дослідила зв'язки між Росією і Україною як окремими державними утвореннями, процес їх переростання у зв'язки міжреспубліканські та системні зміни їх характеру.

Вважаємо, що книга дослідниці є актуальною у науковому і суспільному відношеннях. Достатньо репрезентативна, але розпорошена джерельна база з окресленої проблеми, знайшла своє наукове узагальнення, переосмислення та систематизацію та спонукає до продовження як історіографічних, так і джерелознавчих пошуків. До наукового обігу введено значну частину раніше невідомих історичних джерел, зібрано і репрезентовано розлогий фактологічний матеріал. В. Сокирською здійснено авторську періодизацію та охарактеризовано російсько-українські відносини 1920-х рр., акцентовано увагу на їх особливостях. У відносинах між РСФРР і УСРР дослідницею виокремлено такі етапи: 1 червня 1919 р. – 28 грудня 1920 р. – започатковано створення союзної держави під егідою РСФРР; 28 грудня 1920 р. – липень 1923 р. – відносини між республіками набули характеру військово-господарського, дипломатичного і політичного союзу; друга половина 1923 р. – 1925 р. – конституційне оформлення СРСР, формування однопартійної політичної системи, обмеження суверенітету союзних республік; 1926 – 1929 рр. – відбулося одержавлення всіх форм власності в економіці, утвердження командно-адміністративної системи, перетворення національних республік у постачальників сировини і людських ресурсів.

У монографії визначено вплив геополітичних, історичних, етнографічних, ідеологічних чинників у встановленні кордону між РСФРР і УСРР. Доведено, що головний акцент у вирішенні цього питання російським радянським керівництвом було зроблено на дореволюційному адміністративно-територіальному поділі, економічній та політичній доцільності. Авторка переконує, що в результаті адміністративно-територіальної реформи 1920-х рр. Україна втратила території на Сході. Цілеспрямована політика РСФРР/СРСР у цей період призвела до того, що великі за площею і заселені переважно українцями території залишилися поза межами кордонів України.

Важливе місце у монографії відведено з'ясуванню місця і ролі повноважних та постійних представництв республік, інституту уповноважених та їх впливу на характер радянської російської політики щодо України. Доведено, що відверте ігнорування потреб України спонукало партійно-державне керівництво УСРР до пошуку засобів захисту економічних прав республіки на інституційному рівні. Таким захисним механізмом стало представництво українського уряду в центральних органах РСФРР/СРСР. Зміна структури виконавчої гілки влади в національних республіках призвела до формування інституту уповноважених.

Варто погодитись з думкою В. Сокирської, що незважаючи на формальність, у 1920-х рр. закладалися чинники, які сприяли у 1991 р. набуттю Україною суверенітету та незалежності: наявність органів вищої влади, закріплені міжнародно-правовими документами території з визначеними на законодавчому рівні кордонами, нормативно-правова база, система оподаткування та фінансового контролю, власний народногосподарський комплекс. Авторкою проаналізовано помилки, допущені в міжнародних та міжреспубліканських відносинах, висвітлено складний процес національно-державного будівництва в жорстких умовах радянських положень про робітничо-селянську державу у вигляді «республіки Рад».

Вважаю, що монографія Влади Сокирської є суттєвим внеском у сучасну українську історіографію. Представлені у ній результати наукового дослідження автора значно розширюють сучасні знання з історії радянської російської політики щодо України у 1920-х рр. Фактичний матеріал, результати, узагальнення і висновки можуть бути залучені до написання спеціальних узагальнюючих праць з історії України, Росії, міжнародних відносин, використовуватись в суспільно-політичній практиці з метою формування національної свідомості українців як важливого чинника розбудови української державності і збереження суверенітету.

Отже, рецензована монографія Влади Сокирської «Відносини між РСФРР і УСРР (1919 – 1929 рр.): адміністративно-територіальний та політико-економічний дискурс», на наш погляд, є цілісною завершеною науковою працею, що започатковує у вітчизняній історіографії новий напрям студій – дослідження відносин між радянськими республіками, що входили до складу СРСР. Водночас вона вирізняється належною доступністю у сприйнятті значного фактологічного матеріалу, оригінальними узагальненнями та висновками її автора, які заслуговують на увагу не лише фахівців-дослідників, а й широкого читацького загалу.

С. С. Троян